

RECENZIJJE, PRIKAZI I INFORMACIJE O PUBLIKACIJAMA — REVIEWS AND INFORMATION ON PUBLICATIONS

Nada Bezić: *Glazbena topografija Zagreba od 1799. do 2010. Prostori muziciranja i spomen-obilježja*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2012, 399 str., ISBN 978-953-6090-47-1.

U procesu suvremene specijalizacije muzikoloških područja Nada Bezić uvodi u hrvatsku muzikologiju termin »Glazbena topografija« (ili, možda: »topografija glazbe«?). Termin i područje koje on obuhvaća ustoličeni su njezinom opsežnom knjigom *Glazbena topografija Zagreba od 1799. do 2010. Prostori muziciranja i spomen-obilježja*, djelom koje je izraslo iz autoričina doktorskog rada.

Bogatu i raznovrsnu građu dosadašnjih i vlastitih istraživanja autorica je smisleno artikulirala i opremila uvjerljivim znanstvenim aparatom. Nakon uobičajenog uvoda koji donosi stanje istraživanja, njegove okvire, ciljeve i metode, u drugom se poglavlju raspravlja o pojmu glazbene topografije i razrađuje njezine elemente na primjeru Zagreba. U trećem se poglavlju zagrebačka glazbena topografija ugrađuje u povijest glazbenog Zagreba. Zagrebačke prostore muziciranja (kazališta, koncertne dvorane, crkve, otvorene prostore itd.) predstavlja četvrto poglavlje, dok peto, najopsežnije, govori o spomen-obilježjima (spomenicima, grobovima, ulicama, spomen-pločama i sličnom), uz propitivanje političkih razloga zbog kojih su neki glazbenici »doživjeli« posmrtni *hommage*, dok su drugi potonuli u mraku zaborava. Slijedi opsežni zaključak.

Prilozi donose u preglednim tablicama svu predstavljenu građu. Slijedi literatura i sažetak na engleskom jeziku te kazalo imena.

Eto, ostala sam bez daha. No nije ostala Nada, koja je pritisku obilnih podataka odoljela nervom angažirane pripovjedačice koja je svoj smisao za govor »malih stvari« unijela u kroniku jednog karakterističnog aspekta tipično srednjoeuropske glazbene kulture Zagreba.

Knjiga je obogaćena brojnim likovnim priložima, od kojih je mnoge uspješno snimila sama autorica. Naslovnica međutim nije najbolje uspjela: nije jasno što na njoj (unatoč očite simbolike) traži ona mrljica koja glumi svetu Ceciliju; snimka nedavno pronađene no oštećene freske možda se za ovu priliku mogla retuširati i objaviti u nešto većem formatu.

U knjigu koja je — hvala Bogu! — nastajala više godina, pa je zato i sazrela poput dobrog vina, čitatelj se može udubiti kontinuiranim čitanjem, ali je — poput male enciklopedije — može konzultirati i za letimičnu informaciju. Zato je sigurno da će ovo vrijedno djelo naći svoj put i do širih krugova ljubitelja glazbe, Zagreba i njegove prošlosti.

Koraljka KOS
Zagreb

Ivano Cavallini (ur.): *Nation and/or Homeland. Identity in 19th Century Music and Literature between Central and Mediterranean Europe, Mimesis, Milano — Udine 2012, 163 str., ISBN 9788857512433.*

Zbornik *Nation and/or Homeland* okuplja devet studija talijanskih, poljskih i hrvatskih znanstvenika, posvećenih političkim strategijama izgradnje kolektivnih identiteta putem kulturne hegemonije na području glazbe i književnosti, i to u 19. stoljeću u zemljama srednje i južne Europe. U svojoj je temi zbornik inovativan ponajprije time što uspostavlja komparativnu vezu sjever — jug (Poljska — središnja Europa — Italija), zatim zato što u prikazu srednjoeuropskog »proljeća naroda« uspijeva izbjeći nostalgiju koja često prati razgovore koji se ikako dotiču habsburškog kozmopolitizma, te konačno, i najvažnije, pokazuje inovativnost svojim analitičkim pristupom pitanju rođenja nacije. Svi se ovdje okupljeni radovi, bili oni teorijske prirode, studije slučaja, istraživanja povijesti ideja ili prilozi poznavanju povijesti glazbe, suočavaju s pitanjem postanka kolektivnih identiteta, i pri tome ne donose olake zaključke, već drže raspravu otvorenom između pojmova identiteta i isključivanja, jednakosti i slobode, građanstva i etniciteta. Moglo bi se reći da zajednička rasprava koja se vodi među radovima u ovom zborniku počiva na antitetičkoj osnovi koju teorijski zacrtavaju dva priloga: tekst Michelea Comete čija je glavna teza kako je svaka kultura rezultat migracija, pregovaračkog procesa, i u svojoj biti uvijek nomadska, te rad Rite Calabrese, koji na povijesti antisemitizma proučava procese konstituiranja homogenih kolektivnih identiteta, i rasizam koji oni proizvode. Radi se dakle o dva suprotna polazišta — mogli bismo ih nazvati hibridnim i identitetskim, pluralnim i monološkim, globalnim i lokalnim — kojima svaki od preostalih tekstova u zborniku donosi svoje argumente na raspravu.

Temeljna je metoda rada u ovom zborniku kulturološko čitanje književnih i glazbenih činjenica, odnosno ono što bi se tradicionalno shvatilo kao tumačenje kulturnih pojava u povijesnom i političkom kontekstu (takozvani ekstrinzični pristup), a što je ovdje zapravo, u novohistorističkom ključu, provedeno kroz promatranje umjetničkih tvorevina kao ravnopravnih sudionika diskursa, unutar kojega različite jezične prakse vode borbu za hegemoniju. Ova borba za moć vrlo je daleko od idealiziranih predodžaba o europskom interkulturalnom umjetničkom skladu koji je, prema romantičnim vizijama, rođen još u humanizmu, a postkolonijalna ga je kritika temeljito revidirala. Na to podsjeća upravo tekst Michelea Comete (*Global vs. local: Goethe's Idea of World Literature*, str. 13-26), koji stavlja zbornik pod užu okrilje kulturalnih studija i postkolonijalne kritike, a razgovor o zajedničkoj temi započinje tezom da je upravo romantizam počeo promišljati kulturu kao nomadsku. Cometin tekst (a ista se misao provlači i kroz druge radove u zborniku) Goetheovu viziju svjetske književnosti vidi u saidovskom svjetlu borbe za moć. Pojam univerzalno ljudskog, koji stoji u pozadini ideje svjetske književnosti, donosi sobom rizik asimilacije i redukcije, ili čak diskriminacije, pa i eliminacije drugoga. Stvarajući svoju samosvijest, Zapad je zapriječio put pluralnosti, te iz kulturnih hibrida odstranio sve što je bilo strano njegovu identitetu. A budući da ideja univerzalno ljudskog proizlazi iz prosvjetiteljstva, da je ukorijenjena u njegovoj krilatici o jednakosti (tako nepomirljivo vezanoj za slobodu), u tom se ugrožavanju različitosti zapravo radi o lošem ishodu nečeg što bismo mogli označiti dobrim namjerama; o heterogenezi ciljeva, ili — da se približimo članku Rite Calabrese — o adornoški shvaćenoj dijalektici prosvjetiteljstva.

Članak Rite Calabrese (*Jew and Christian: The Language of Living Together and the Language of Hate*, str. 59-78) prati povijest antisemitizma kroz auto-naracije koje se uspostavljaju u kontrastu prema nomadizmu Vječnoga Žida. Naglasak na činjenici da je prekretnica u položaju Židova došla s francuskom revolucijom, otvaranjem geta i stvaranjem srednje klase u kojoj su Židovi stekli građanska prava i postali *jednaki*, ali s dvojbenim pravom na svoju *različitost*, predstavlja okosnicu ovog rada, njegovu intelektualno i etički zahtjevnu i izazovnu tezu, prema kojoj su *i* emancipacija *i* antisemitizam proizašli iz prosvjetiteljstva. Pri uspostavljanju poveznice od prosvjetiteljskih znanstvenih i filozofskih djela do nacizma, Calabrese se poziva na Furia Jesia (od kojeg preuzima i ključni pojam mitološke mašine), jednog od najvećih talijanskog mitologa i stručnjaka za povijest desničarske ideologije, aktivnog u šezdesetim i sedamdesetim godinama a danas iznimno zanimljivog suvremenim kulturolozima. Karakteristika ove studije, koju dijele i drugi ovdje okupljeni radovi, jest da temi nacionalnih ideologija u 19. stoljeću ne pristupa lakšim i utabanim putem proučavanja nastanka rasizma iz etničkog poimanja nacije, već nasuprot tome traga za rođenjem diskriminacije iz ideje građanske nacije, iz države jednakih, iz vladavine razuma. Ne radi se, dakako, ni o kakvom revizionizmu, nego o moralnom imperativu preispitivanja *svih*, a osobito vlastitih, intelektualnih preduvjeta rasizma.

U tom smislu, kad u svom prilogu zborniku Stanislav Tuksar (*On Some Concepts of Pan Slavism and Illyrism in South Slavic Peoples, and the Idea of National Music in Croatia during the 19th Century*, str. 79-102) poduzme posao preglednog prikaza panslavenskih i južnoslavenskih političkih ideologija, zanimat će ga podjednako i herderovski i prosvjetiteljski izvori tih ideja; mitologije krvi i tla jednako kao i ideje jednakosti. Postavljene jedne do drugih, te će ideologije otkriti kako se u svom pseudohistorizmu uvijek oblikuju u odnosu prema suvremenom vanjskom neprijatelju (germanskom, mađarskom, turskom, a posebno je zanimljiv slučaj Stefana Verkovića, koji slavensku ideologiju gradi na antihelenskim temeljima — i pritom se služi stereotipom o »semitskoj okrutnosti« Grka). Ove ideologije i njihovi nositelji pokazuju raspon od najbenignijih političkih tlapnji o sveslavenskom bratstvu do konkretnih imperijalističkih velikosrpskih projekata. Drugi dio ovog članka promatra kako ideologija stvorena u elitnim slojevima dobiva političku moć putem masovnog konsenzusa, i kako se taj konsenzus uspostavlja kulturnom hegemonijom — u ovom je slučaju fokus na onom što se na kulturnom polju stvara kao »narodna glazba«. Tuksar osobito naglašava činjenicu *invencije* narodne glazbene kulture, njezinu konstruiranost, artifičijalnost, te njezino — samo znalcima dostupno — posve nomadsko podrijetlo (ono što Gaj prikazuje kao izvorno hrvatsko zapravo je i francusko, i germansko, i sjeverno slavensko). Upravo zbog tog nomadskog podrijetla, pomalo naivno zvuče riječi Franje Kuhača (citirane na str. 97), u kojima on oštro dijeli narodnu umjetničku glazbu od, s druge strane, »svjetske glazbe (...) zajedničkog dobra čitava čovječanstva (...) izvora uzvišena pjesništva koje je Goethe nazvao svjetskom literaturom«. Usprkos Kuhačevoj vjeri, globalno se naime jednako krije u lokalnom, kao i obrnuto. Ponovno iščitavanje hrvatskih političkih klasika u Tuksarovu članku podsjeća nas i na nevjerojatno aktualne misli Janka Draškovića: kontrast mračnog Balkana i prosvijećene Europe, o kojem govori Drašković, pokazuje kako se tu radi o stereotipu s dugim trajanjem, čiji je izvor upravo u prosvijećenoj Europi, koja je u doba rađanja nacija stvarala svoj alter ego.

Upravo proces stvaranja europskog istočnog »drugog« zanima Ivana Cavallinija (*From the Morlack to the Slav: Images of South Slavic People between Exoticism and Illyrism in Italian Literature and Opera during the 19th Century*, str. 103-123), koji promatra što se sa stereotipnim predodžbama (u ovom slučaju s orijentalističkim toposom Morlaka, prisutnim u talijanskoj literaturi i glazbi) događa na prijelazu iz predromantizma u romantizam. Konkretiziranje narodotvornih procesa i njihov prijelaz s kulturnog u političko polje, polovicom devetnaestog stoljeća podvrgava krhke književne i imaginativne tvorbe zahtjevima koje postavlja Realpolitik, pa tako dobri morlački divljak u talijanskom viđenju prekomorskog susjeda, u trenutku kad jenjava paternalistički talijanski autoritet i počinju političke napetosti, ustupa mjesto ratobornom slavenskom barbarinu. Napuštanje pseudohistorijskih fantazija u ime konkretnijih (i ratobornijih) političkih pojmova poznato nam je i iz povijesti ilirske, pa zatim južnoslavenske ideologije, no ono novo što ovdje donosi pogled ovog dobro upućenog stranog

istraživača jest odvažna konstatacija kako je uspostavljanje predrasude o primitivnom susjedu ne samo plod talijanske politike, nego »također rezultat standardizacije koju je izazvao ilirski pokret, zaokupljen stvaranjem monolitnog ali nerealnog kulturnog jedinstva« (str. 119). Da je ilirski pokret izbrisao jezičnu raznolikost i stvorio monolitni epski model, u hrvatskoj je kulturi utvrdio, kako podsjeća i sam Cavallini, još Krleža, no taj Krležin sud o ilirskom pokretu skloni smo olako odbaciti kao ideološku pretjeranost, kao tendencioznu invektivu protiv građanske politike iliraca lojalnih monarhiji. U kontekstu ovog zbornika prisiljeni smo ponovno pročitati i Krležin sud, i Cavallinijevu konstataciju, u svjetlu onoga što bismo sada mogli nazvati *dijalektikom ilirizma*, odnosno, u korespondenciji s člankom Rite Calabrese, kao upozorenje o opasnosti prosvijećene *jednakosti* koja vodi isključivanju, i pogoduje stvaranju stereotipa.

Iste procese na glazbenoj strukturi i na sižejima prvih hrvatskih opera prati Vjera Katalinić (*The Opera as a Medium of the National Idea at the South-East of the Habsburg Monarchy: the Case of the National Theatre in Zagreb, the Capital of Croatia*, str. 125-134), koja artikulaciju triju ključnih pojmova — identiteta, kontinuiteta i jedinstva — vidi upravo u mitovima konsolidacije, odnosno unutrašnjeg jedinstva, te demarkacije prema drugim duhovnim i teritorijalnim entitetima. Politički program zajedničke budućnosti oslanjao se uvelike na stvaranje zajedničke prošlosti, na *invenciju tradicije*, koja je u glazbenom području značila definiranje onoga što se želi smatrati narodnom glazbom. Traganje prvih opernih skladatelja, npr. Lisinskog, za narodnim glazbenim izričajem koji su djelomično uključivali u svoje opere, slijedilo je Gajevo zamišljanje narodne glazbe kao medijacijske forme između jednostavnog narodnog glazbenog izraza s jedne strane, te onog razvijenog umjetničkog s druge. Ta ideja viđena je i ovdje kao postizanje konsenzusa u svrhu masovne mobilizacije za nacionalnu ideju. U tom svjetlu hrvatska devetnaestostoljetna opera pokazuje se kao jedna od temeljnih sastavnica ideološkog konstrukta nacionalnog jedinstva i kulturne homogenosti. (O korištenju operne glazbe u svrhu postizanja političke hegemonije, kao i o odnosu visoke i popularne kulture u toj ulozi, upućujem ovdje i na autoričin tekst *Opera and Operetta in the Late Nineteenth-Century Zagreb National Theatre: Composers, Librettists, and Themes — A Comparison*, u zborniku *Glazbeno kazalište kao elitna kultura?*, ur. V.Katalinić, S. Tuksar, H.White, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2011, str 75-95, a zanimljivu usporedbu s talijanskim slučajem nudi studija Raffaele Bianchi u istom zborniku, *Was Opera in Italy the Nineteenth Century's Pop Music?*, str. 125-142.)

Premda se bavi sličnom temom, članak Aline Źórawske Witkowske o poljskim operama (*People, Nation and Fatherland in Three Polish operas: Cud mniemany, czyli Krakowiaczy i Górale (1794), Jadwiga królowa polska (1814), Król Łokietek, albo Wiśliczanki (1818)*, str. 41-58) zanimljiviji je zbog onog što je u poljskom slučaju kulturnog utemeljenja nacije različito u odnosu na hrvatski. Dakako, najvažnije poljske nacionalne opere nastaju u trenucima najveće nacionalne ugroženosti i odražavaju napore stvaranja jedinstvene zajednice, no njihova idejna složenost, osobito u

slučaju prve među analiziranim operama (*Cud mniemany*), pokazuje intelektualni naboj koji je hrvatskom preporodu ostao stran: poljski su nacionalni buditelji naime bili u stanju kroz likove iznimnih pojedinaca promišljati etička pitanja, i izbjeći svođenje političkog programa na topose odanosti i sloge. Dvosmislenost poruke ove opere, koja se smatra jednom od najvažnijih poljskih opera svih vremena, autorica teksta uspoređuje, u širem smislu, s Mozartovom *Čarobnom frulom*, koja također u sebi krije barem dvije moguće interpretacije, namijenjene dvjema vrstama publike. Uostalom, i kasniji poljski romantizam bit će, u odnosu na sve ostale slavenske varijante, vjerojatno najbliži idejnoj kompleksnosti europskog.

Ranije nezamislivu idejnu složenost hrvatske opere zadobivaju međutim u dvadesetom stoljeću, kao što to pokazuje kulturnomuzikološka studija Ivana Čurkovića o dvjema opernim preradama Botičeva romantičnog spjeva *Bijedna Mara*, odnosno njegove dramske adaptacije autora Nike Bartulovića iz 1922. (*Horizons of Intolerance in the Operas Adel and Mara [1932] by Josip Hatze and Adel's Song [1941] by Ivo Parać*, str. 135-160). Hatzeovo i Paraćevo djelo razlikuju se po glazbenoj strukturi, upotrebi folklornih elemenata, izgradnji priče, odnosu prema vjerskom drugom, političkim pretpostavkama i političkoj obilježenosti samog djela, no uz sve razlike razvidno je da sama tema kobne vjerske netrpeljivosti obje opere čini neprikladnima za jednostavno ideološko čitanje i mobilizacijsku političku uporabu, te time spremnijima za dugotrajnu recepciju.

Studija Elźbiete Barbare Zybert posvećena je ulozi knjižnica i kultu knjige kao ostatku pozitivističkog kulta znanja i ujedno sredstvu nacionalne mobilizacije u poljskom narodnom pokretu (*The Role of Books and Libraries in Sustaining the National Spirit of Poles in 19th Century*, str. 27-39). Autorica analizira ulogu kulture u različitim odvojcima nacionalnog pokreta, svima podjednako obilježenim težnjom stvaranju i očuvanju identitetskog kompleksa »poljskosti« (*Polishness*), ali ipak unutar sebe bitno heterogenim i različito ideološki obilježenim — od »pozitivističkog programa« koji je uključivao ideje o ženskoj emancipaciji i integraciji Židova, do nacionalističkog pokreta koji je u ime državnosti propagirao mržnju prema drugim narodima.

Ukratko rečeno, ovaj zbornik predstavlja značajan prilog suvremenom spoju muzikologije, književne povijesti i kulturalnih studija, a usto nudi i problematski pogled na konstruktivističke teorije nacije. Osim što ćemo iz njega dobiti nova saznanja o ulozi glazbe u devetnaestostoljetnom konstituiranju današnjih nacija, ovaj će nas zbornik, svojim višeput formuliranim upozorenjem o zamkama nacionalnog modernizma izraslog iz prosvjetiteljstva, postaviti i pred pitanje o opasnostima onog što nam se danas nameće kao jedinstven globalizacijski proces.

Natka BADURINA
Udine

CD: Hrvatska glazba na Riva dei Schiavoni, Zbor Hrvatske Radiotelevizije, dir. Tonči Bilić, Cantus d.o.o./HRT, 2012.

Nosač zvuka naslovljen *Hrvatska glazba na Riva dei Schiavoni* predstavlja svojevrsnu glazbenu šetnju venecijanskom »Rivom od Hrvatov«, tradicionalnim mjestom okupljanja hrvatskoga puka, među kojima je dakako bilo i glazbenika koji su boravili ili se pak kraće zadržavali u jednome od tada najjačih kulturnih, pa tako i glazbenih središta, i to ne samo Jadrana već čitave Europe. Venecija je uz to bila i prijestolnica glazbenog tiskarstva gdje je većina zbirki hrvatskih skladatelja ugledala svjetlo dana; među njima su bili i Julije Skjavetić te Ivan Lukačić, glavni predstavnici hrvatske renesansne, odnosno barokne glazbe, čije skladbe čine jezgru ove antologije hrvatske rane glazbe sakralnoga predznaka. Uz njih tu su još Lambert Courtoys s dvije, odnosno Franceso Sponga Usper i Ivan Šibenčanin zastupljeni s po jednom skladbom. No da bi se prikazao kontinuitet vokalnoga višeglasja na našim prostorima još od srednjega vijeka, tri primjerka sakralne *polifonie semplice* poslužila su kao odlična uvertira gustome tkivu Skjavetićeve šesteroglasne *polifonie d'arte*.

U ovoj velikoj stilskoj raznolikosti dobro se snašao dirigent Tonči Bilić, vješto manipulirajući gustoćom ansambla imajući u vidu estetiku zvuka pojedine glazbene epohe, što je u konačnici rezultiralo stilski uzornim izvedbama. Ovdje je svakako za istaknuti sasvim svježe čitanje Lukačićevih *Sacrae cantiones*, osobito dueta sa sjajnim solisticama Ivanom Lazar i Monikom Cerovčec, u kojima je *continuo* realiziran s kitaroneom i violončelom, a ne, kao što je na dosadašnjim snimkama bilo uobičajeno, s čembalom, odnosno orguljama. Uz ova nova čitanja već izvođenih i snimljenih djela (Skjavetić, Lukačić, Šibenčanin), ovaj nosač zvuka premijerno donosi izvedbe duhovnih madrigala L. Courtoysa, psalamsko uglazbljenje F. S. Uspera *Dixit a 8* te dvoglasni *Sanctus* u stilu *cantus fractus*-a. Šteta je pri tome da Courtoysovi duhovni madrigali, njih šest koji čine ciklus na temu Kristovih rana, nisu ovdje predstavljeni u cijelosti. Sve u svemu, Zbor HRT-a pokazao se na ovome izdanju kao vrlo potentan ansambl, spreman uhvatiti se u koštac s različitim tipovima vokalnih partitura, od onih srednjovjekovnih pa sve do suvremenih: naime, kao *bonus track* na izdanju se nalazi i djelo Igora Kuljerića, *Omaggio a Lukačić (Quam pulchra es)*, kojim je naznačena skladateljska recepcija hrvatske rane glazbe u 20. stoljeću.

Izvrnosti ovog izdanja doprinose i popratni tekstovi muzikologa Hane Breko Kustura i Ennia Stipčevića, koji su u ovome projektu figurirali kao stručni suradnici te na taj način osigurali stručnu potporu dirigentu i ansamblu. To zbližavanje muzikologije i izvedbene prakse osobito se na području rane glazbe pokazuje ne samo kao poželjno, nego je često i nužno. Također, dragocjeni su i tekstovi skladbi u prijevodu na hrvatski i engleski jezik.

I za kraj, dužnost nam je staviti ovu ploču na popis diskografije hrvatske rane glazbe¹ te konstatirati sljedeće: nakon davne antologije hrvatske rane glazbe glasovitog britanskog ansambla *Pro cantione antiqua* iz 1978. pojavile su se još četiri antologije: Zagrebački madrigalisti (Vladimir Kranjčević) početkom osamdesetih godina objavili su ploču s izborom skladbi *Hrvatskoga višeglasja 16. i 17. stoljeća*, bečki ansambl *Lyra* (Igor Pomykalo) pojavio se 1990. s pločom *Musica antiqua croatica*, zatim *Cappella Ragusina* s pločom *Antologija hrvatske rane glazbe* iz 1993, te konačno beogradski *Ensemble Renaissance* s izborom skladbi od 13. do 18. stoljeća naslovljenim *Journey through Dalmatia* iz 1999. godine.

Područje izvedbene prakse rane glazbe u svijetu je danas izuzetno dinamično, pri čemu su već izvađana djela uvijek podložna novim, drugačijim čitanjima, što smo uostalom imali prilike čuti i na ovome izdanju. Stoga se nadamo da će ovaj hvalevrijedan projekt Zbora HRT-a posvećen renesansnoj vokalnoj polifoniji i glazbi ranoga baroka na hrvatskoj obali Jadrana dobiti svoj nastavak i u izdavanju skladbi svjetovnog predznaka. A trostruka Nagrada Porin osvojena u svibnju ove godine valjda će biti poticaj da se to dogodi što prije.

Hrvoje BEBAN
Zagreb

¹ Ovaj popis ograničen je na antologije kojima je u fokusu višeglasna glazba renesanskog, odnosno baroknog razdoblja, premda neke uključuju i po nekoliko primjera srednjovjekovnoga višeglasja.